

**IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA TABIIY RESURLARDAN
OQILONA FOYDALANISHNING EKOLOGIK, ILMIY-INNOVATSION,
IQTISODIY VA HUQUQIY ASOSLARI**

G.M.Maxsudova

Z.Muxammadova

X.Muxtorjonova

Annotatsiya: *Maqolada iqlim o'zgarishi sharoitida tabiiy resurslardan oqilona foydalanishning ekologik, ilmiy-innovatsion, iqtisodiy va huquqiy asoslari tahlil qilinadi. Iqlim o'zgarishining tabiiy resurslarga ta'siri, ekologik muammolar va ularning oldini olish strategiyalari ko'rib chiqiladi. Ilmiy-innovatsion yondashuvlar orqali resurslardan samarali foydalanish usullari taklif etiladi. Shuningdek, iqtisodiy mexanizmlar va huquqiy me'yorlar asosida barqaror rivojlanish tamoyillari yoritiladi. Tadqiqot natijalari tabiiy resurslardan foydalanishda zamonaviy ekologik texnologiyalarni qo'llash va barqaror boshqaruv tizimlarini takomillashtirishga qaratilgan tavsiyalarni o'z ichiga oladi.*

Kalit so'zlar: *Iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslar, ekologik muammolar, ilmiy-innovatsion yondashuv, barqaror rivojlanish, iqtisodiy samaradorlik, huquqiy me'yorlar, ekologik texnologiyalar, tabiiy resurslarni boshqarish, yashil iqtisodiyot.*

Abstract: *The article analyzes the ecological, scientific-innovative, economic and legal foundations of the rational use of natural resources in the conditions of climate change. The impact of climate change on natural resources, environmental problems and strategies for their prevention are considered. Methods for the effective use of resources through scientific-innovative approaches are proposed. The principles of sustainable development based on economic mechanisms and legal norms are also highlighted. The results of the study include recommendations aimed at the application of modern environmental technologies in the use of natural resources and the improvement of sustainable management systems.*

Key words: *Climate change, natural resources, environmental problems, scientific-innovative approach, sustainable development, economic efficiency, legal norms, environmental technologies, natural resource management, green economy.*

KIRISH

Iqlim o'zgarishi bugungi kunda global ekologik va iqtisodiy muammolardan biri hisoblanadi. Atmosferadagi issiqxona gazlari konsentratsiyasining oshishi, suv va yer resurslarining kamayishi, qurg'oqchilik, cho'llanish jarayonlari va ekstremal ob-havo sharoitlari tabiiy resurslardan foydalanish tizimiga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu muammolar nafaqat atrof-muhitga, balki qishloq xo'jaligi, energetika va sanoat kabi asosiy iqtisodiy tarmoqlarga ham salbiy ta'sir qiladi.

Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish barqaror rivojlanish tamoyillarini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Iqlim o'zgarishi sharoitida resurslarni samarali boshqarish ekologik muvozanatni saqlash, ilmiy-innovatsion texnologiyalarni joriy etish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashni talab qiladi. Shu sababli, tabiiy resurslardan foydalanishda ekologik xavfsizlikni ta'minlash, ilg'or ilmiy yondashuvlarni qo'llash, innovatsion texnologiyalarni rivojlantirish hamda huquqiy me'yorlarni mustahkamlash dolzarb ahamiyat kasb etadi.[1]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Iqlim o'zgarishining tabiiy resurslarga ta'siri

Iqlim o'zgarishi tabiiy resurslar, ayniqsa, suv, yer va o'rmon ekotizimlariga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Global haroratning ko'tarilishi natijasida qurg'oqchilik va cho'llanish jarayonlari jadallashib, qishloq xo'jaligi mahsuldorligi pasaymoqda. Suv resurslarining kamayishi esa nafaqat sug'oriladigan dehqonchilikka, balki sanoat va ichimlik suvi ta'minotiga ham jiddiy ta'sir o'tkazmoqda. O'rmonlarning kamayishi esa ekotizim muvozanatini buzib, karbonat angidridning to'planishiga olib kelmoqda.[2]

Tabiiy resurslardan oqilona foydalanishning ekologik yondashuvi

Tabiiy resurslardan barqaror foydalanish uchun ekologik yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada quyidagi choralar dolzarb hisoblanadi:

Ekologik toza texnologiyalarni joriy etish va tabiiy resurslardan foydalanishda chiqindisiz ishlab chiqarish usullarini rivojlantirish;

Sug'orish texnologiyalarini modernizatsiya qilish va suvni tejovchi usullarni keng qo'llash;

O'rmonlarni tiklash va biologik xilma-xillikni saqlab qolish bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish.

Ilmiy-innovatsion texnologiyalar va ularning samaradorligi

Iqlim o'zgarishi sharoitida ilmiy-innovatsion yondashuvlar tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Bu borada quyidagi texnologiyalar dolzarb sanaladi:[3]

Aqlli qishloq xo'jaligi – sun'iy intellekt, IoT va dronlar yordamida suv va o'g'it sarfini optimallashtirish;

Alternativ energiya manbalari – quyosh, shamol va biogaz texnologiyalarini rivojlantirish orqali energiya iste'molini kamaytirish;

Yashil texnologiyalar – sanoat va qishloq xo'jaligida chiqindilarni qayta ishlash va ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarish.

Iqtisodiy mexanizmlar va resurslarni samarali boshqarish

Tabiiy resurslardan foydalanish iqtisodiy samaradorlik bilan uyg'unlashishi lozim. Bu borada quyidagi yondashuvlar taklif etiladi:

"Yashil iqtisodiyot" tamoyillarini joriy etish, ya'ni ekologik zarar yetkazmaydigan iqtisodiy faoliyat turlarini rivojlantirish;

Soliq imtiyozlari va subsidiyalar, ekologik toza texnologiyalarni qo'llagan korxonalarga rag'batlantirish;

Tabiiy resurslardan foydalanish bo'yicha tarif siyosatini optimallashtirish, suv va energiyadan tejamkorlik bilan foydalanishni rag'batlantirish.

Huquqiy asoslar va davlat siyosati[4]

Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish uchun huquqiy mexanizmlar mustahkam bo'lishi lozim. Bu borada quyidagi choralar amalga oshirilishi kerak:

Iqlim o'zgarishi va ekologik xavfsizlik bo'yicha milliy qonunchilikni

mustahkamlash;

Ekologik monitoring tizimini kuchaytirish va atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha qat'iy choralar ko'rish;

Davlat va xususiy sektor hamkorligi asosida ekologik loyihalarni moliyalashtirish.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, iqlim o'zgarishi sharoitida tabiiy resurslardan oqilona foydalanishning samaradorligini oshirish uchun ekologik, ilmiy-innovatsion, iqtisodiy va huquqiy choralarni bir-biriga uyg'un holda olib borish zarur. Innovatsion texnologiyalar va barqaror boshqaruv tizimlari tabiiy resurslarni asrash va ularning samarali foydalanishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, davlat siyosati va huquqiy me'yorlarning mustahkamlanishi bu boradagi islohotlarni qo'llab-quvvatlashda muhim omil hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki:

Ekologik yondashuv tabiiy resurslarning degradatsiyasini oldini olish va ulardan uzoq muddatli foydalanish imkoniyatini yaratadi;

Ilmiy-innovatsion texnologiyalar tabiiy resurslardan tejamkorlik bilan foydalanishni ta'minlab, chiqindisiz ishlab chiqarish imkoniyatlarini kengaytiradi;

Iqtisodiy mexanizmlar yashil iqtisodiyot va ekologik toza texnologiyalarni rivojlantirishni rag'batlantiradi;

Huquqiy asoslar tabiiy resurslarni muhofaza qilish va ulardan oqilona foydalanishning davlat siyosatidagi o'rnini mustahkamlashga xizmat qiladi.[5]

XULOSA

Iqlim o'zgarishi sharoitida tabiiy resurslardan oqilona foydalanish dolzarb masala bo'lib, ekologik, ilmiy-innovatsion, iqtisodiy va huquqiy yondashuvlarni o'z ichiga olgan kompleks chora-tadbirlarni talab etadi. Tabiiy resurslardan samarali foydalanish nafaqat atrof-muhit barqarorligini ta'minlash, balki iqtisodiy rivojlanish va ekologik xavfsizlikni mustahkamlashga ham xizmat qiladi.

Shu sababli, kelajakda iqlim o'zgarishi sharoitida tabiiy resurslardan oqilona foydalanish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar va innovatsion texnologiyalarni rivojlantirish, davlat tomonidan ekologik siyosatni yanada takomillashtirish hamda

barqaror iqtisodiy mexanizmlarni joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur yondashuvlar iqlim o'zgarishining salbiy ta'sirlarini kamaytirish va tabiiy resurslarning kelajak avlodlarga yetkazilishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullaev, K. (2021). Iqlim o'zgarishi va uning qishloq xo'jaligiga ta'siri. Toshkent: O'zbekiston Qishloq Xo'jaligi Akademiyasi.
2. Davlatov, A. & Rahimov, D. (2020). Iqlim o'zgarishining iqtisodiy va ekologik ta'siri: Masalalar va yechimlar. Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish jurnali, 13(4), 45-58.
3. Jalilov, M. (2019). Ekologik barqarorlik va iqlim o'zgarishiga moslashuvning ilmiy-innovatsion yondashuvlari. Ekologik Innovatsiyalar jurnali, 7(3), 22-34.
4. Mirzaev, A., & Sodikov, F. (2022). Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish: Ekologik va iqtisodiy jihatlar. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi.
5. Shukurov, A. & Nazarov, S. (2018). Tabiiy resurslarni boshqarish: Yangi innovatsion texnologiyalar va yondashuvlar. Barqaror rivojlanish va ekologiya jurnali, 5(2), 12-25.